

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ХІХ – ПОЧ. ХХ СТОЛІТТЯ

Сучасна педагогічна наука базується на вивченні історичних фактів та подій, які мали своє відображення на різних етапах становлення суспільства. Досліджуючи проблему підготовки кадрів дошкільної освіти в ХІХ – на поч. ХХ століття, перш за все, слід звернути особливу увагу на роботи педагогів того часу: Є. І. Тихеєвої, С. Ф. Русової, Д. І. Тихомирова, М. П. Чехової та ін., якими зроблено значний внесок у вирішення проблем підготовки кадрів дошкільної освіти.

Головною проблематикою історичних досліджень є становлення дошкільної освіти крізь призму історичних епох та підготовки педагогічних кадрів (Л. В. Артемова, М. В. Левківський та ін.), окреслення особливостей формування педагогічної думки у зазначений історичний період, вимоги до професійної діяльності педагогів дошкільної освіти. Важливим питанням педагогічного змісту досліджень (І. А. Зязюна, О. С. Березюка, С. С. Ізбаш, Л. І. Магомедової, М. М. Окси, Е. А. Панасенко, Т. І. Поніманської, Н. В. Гавриш, А. А. Люблінської, Л. П. Загородньої та ін.) стало обґрунтування особливостей процесу становлення навчання вихователя як високопрофесійного педагога, який може забезпечити гармонійний розвиток особистості.

Дослідження підготовки кадрів дошкільної освіти в ХІХ на поч. ХХ століття є основою для дослідження сучасного етапу навчання майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Мета статті: проаналізувати історичну та педагогічну літературу щодо проблеми підготовки кадрів дошкільної освіти у ХІХ – на поч. ХХ століття.

У ході написання статті окреслено ряд завдань, котрі потребують аналізу та розв'язання:

1) висвітлення ключових питань щодо становлення процесу підготовки педагогічних кадрів дошкільної освіти під керівництвом М. П. Чехової (1905–1917 рр.), Д. І. Тихомирова (1909–1910 рр.);

2) здійснення аналізу становлення підготовки кадрів дошкільної освіти у довоєнний та післявоєнний періоди;

3) аналіз системи підготовки кадрів дошкільної освіти в Фребелівському суспільстві (Київ, 1908–1914рр.);

4) виокремлення значущості підготовки кадрів дошкільної освіти в ХІХ – на поч. ХХ століття для сучасного етапу розвитку цього напрямку педагогічної науки.

Проблема підготовки кадрів дошкільної освіти в період становлення

суспільного дошкільного виховання XIX – поч. XX століття є актуальною для оптимізації сучасного процесу підготовки кадрів дошкільної освіти.

У 1905–1907 царський уряд, як і раніше, не вважав за потрібне вводити громадське дошкільне виховання в загальну систему народної освіти. Однак у великих промислових центрах виникали організації, які проводили велику роботу по пропаганді ідей суспільного дошкільного виховання з впровадженням в сімейне виховання вимог педагогічної науки. Деякі громадські організації займалися підготовкою кадрів для дошкільних установ, а також відкривали дошкільні установи. Так, у Москві (з 1905 по 1917 рр.) працювало кілька суспільно-педагогічних організацій. Наприклад, в Московському педагогічному гуртку під керівництвом М. П. Чехова, який налічував понад 400 членів, 50 осіб становили відділ дошкільного виховання. Вони обговорювали на своїх засіданнях найважливіші питання теорії дошкільного виховання: про дисципліну, про вивчення грамоти, математики в дитячих садах і т.п. В 1909–1910 рр. у Москві було відкрито однорічне відділення по підготовці вихователів дитячих садків при жіночих курсах імені Д. І. Тихомирова. У навчальний план цих курсів входили такі предмети: фізіологія людини, психологія, педагогічна психологія, історія педагогічних ідей, дошкільне виховання (з практичними заняттями в дитячому саду), рухливі ігри і гімнастика (практичні заняття), гігієна, дитяча література, малювання (практичні заняття), спів (практичні заняття), ручна праця (практичні заняття). Як свідчать історичні документи, на курсах було підготовлено кілька сотень кваліфікованих фахівців не тільки для Москви, але й для провінційних міст Росії.

На півдні Росії користувалася популярністю в області дошкільного виховання діяльність Київського товариства народних дитячих садків, яке видавало журнал «Дошкільне виховання» (1911–1917) і мало в своєму підпорядкуванні в 1914 р. 11 народних і 10–13 платних дитячих садків. Товариство намагалося добитися від уряду прийняття закону про введення дитячих садків в систему народної освіти, ним був розроблений проект мережі дошкільних установ у Росії. Товариство ставило також перед урядом питання про внесення до бюджету Міністерства народної освіти особливої суми на заснування та утримання дитячих садків та навчальних закладів для підготовки дитячих «садівниць» і вимагало перетворення дитячих притулків у народні дитячі садки. Виставляючи такі вимоги, члени цього товариства, як і інших подібних товариств, сподівалися на те, що їх проекти будуть здійснені за допомогою реформ, відкидаючи думку про те, що для цього необхідна революційна зміна соціального ладу.

У Києві з 1908 р. розпочало свою роботу Фребелівське суспільство, яким був створено Київський жіночий педагогічний інститут з трирічним курсом навчання та яке видавало літературу з питань дошкільного виховання («Літні дитячі майданчики для ігор» – 1914 р., «Паризькі дитячі

садки» – 1914 р. і т.д.). Навчання в інституті передбачало два етапи: перший тривав протягом перших двох років, другий – був розрахований на півтора року навчання. Метою першого етапу була підготовка вихователів дитячих садків, другого етапу – інструкторів з дошкільної освіти, які ставали як організаторами дитячих садків, так і викладачами в різних педагогічних установах і організаціях (курси, клуби та ін.) Основним змістом навчання було знайомство студентів з проблемами організації системи дошкільного виховання в Росії і особливостями використання різних освітніх програм в роботі дитячих садків.

Значна увага при підготовці фахівців приділялася формам організації навчального процесу: практикумом, екскурсіями у дитячі установи, різними видами педагогічної практики. Інститут був одним з найбільших навчальних закладів, які готували дошкільних працівників: у 1910/11 навчальному році в ньому навчалось 217 осіб, у 1913/14 – 338 осіб. В основному це були дівчата із середовища інтелігенції, духовенства, купецтва, яких знайомили з різними системами дошкільного виховання, навчання в інституті було платним. Інститут проводив також консультації з питань дошкільного виховання, організовував вчительські курси (в 1911 р. – 550 осіб, у 1912 р. – 850 осіб), забезпечуючи слухачкам міцну педагогічну підготовку. Однак такий нібито об'єктивний підхід до їх утворення носив яскраво виражений буржуазний характер. Слухачки вивчали «богослов'я» і «введення в філософію», але в курсі філософії навіть не згадувалося про матеріалістичні системи. У курсі педагогіки та теорії дошкільного виховання приділялася особлива увага питанням релігійного виховання дітей.

Фребель ввів термін «дитячий садок», що став загальноприйнятим у всьому світі. У цій назві дошкільної установи, а також і в тому, що виховательку Фребель називав «садівницею», яскраво проявилася його любов до дітей, заклик до педагогів допомагати дитині зріти і розвиватися, висока оцінка значення цілеспрямованого педагогічного впливу.

Він вперше висунув вимоги до особистості вихователя: знання індивідуальних особливостей дітей, знання усної народної творчості та вміння співати пісні, знання конкретних прийомів роботи з дітьми, володіння практичними вміннями та діями, які мали передаватися вихованцям, моральне та релігійне становлення педагогів, володіння методикою роботи з дітьми, організацією ігор та розваг, набуття досвіду спілкування з дітьми. Саме ці його ідеї стали основою для навчання майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у Київському жіночому інституті.

У воєнні роки розширилася курсова підготовка виховательок дитячих садків. У 1914–1915 рр. були проведені дві сесії короткострокових курсів з дошкільного виховання, організованих Московським гуртком спільного виховання і освіти дітей при народному університеті імені

А. Л. Шанявського, які залучили близько 1 тисячі осіб, головним чином матерів із середовища інтелігенції. Слухачки цих курсів ознайомилися з дрібнобуржуазною теорією «вільного виховання» і отримали знання в галузі дитячої фізіології і психології. Для роботи на курсах були залучені психологи, педагоги, лікарі.

Організація суспільного дошкільного виховання зажадала великої кількості педагогічних кадрів. Велика кількість досвідчених фахівців з дошкільного виховання, а також осіб, які не мали педагогічної освіти, але були захоплені новизною і величезним значенням дошкільної справи, відгукнулися на заклик держави. Однак кадрів було явно недостатньо. Треба було створити систему їх підготовки. У квітні 1918 р. в Москві були відкриті курси дошкільних працівників на 100 осіб. Потім почали роботу курси з підготовки інструкторів-пропагандистів дошкільної справи. На ці курси місцеві Ради робітничих, селянських і солдатських депутатів відрядили своїх представників. Потреба в кадрах дошкільних працівників зростала, і в кінці 1918 р. освітній комітет постановив організувати обласні, губернські, повітові і волосні курси.

У 1918 р. в Петрограді був відкритий інститут дошкільного виховання, а в наступному році в Москві при Академії комуністичного виховання було організовано дошкільне відділення.

З 1921 р. у багатьох містах країни була організована підготовка вихователів дошкільних установ в державних педагогічних технікумах. До 1928 р. організаторів-методистів дошкільної роботи готували 4 вузи, а педагогів дошкільних установ – 23 педагогічних технікуми. Мережа педагогічних навчальних закладів постійно зростала. У 1978 р. педагогічні кадри з дошкільного виховання готувалися в СРСР в 38 педагогічних інститутах і 214 педагогічних училищах. У зв'язку з переходом в систему народної освіти дитячих ясел з 1975 р. в педагогічних училищах розпочато підготовку фахівців дошкільного виховання широкого профілю (включаючи ранній, ясельний вік).

У 30–50-ті роки 20-го століття розвиток системи дошкільного виховання в СРСР зумовив необхідність науково-дослідної діяльності з питань організації педагогічного процесу в дитячих садках. На даному етапі головним напрямом підготовки студентів до діяльності керівників дитячих садків було забезпечення у психолого-педагогічної підготовки та готовності до взаємодії з дитиною і вихователями.

У цей період значним внеском у становлення системи підготовки кадрів дошкільної освіти була робота основоположниці національних дитячих садків на Україні – С. Ф. Русової, яка відводила значну роль особистості вихователів, індивідуальності науковій освіті, широті світогляду, фаховій підготовці. Педагогічні погляди С. Ф. Русової викладено в її фундаментальних працях: «Дошкільне виховання», «Теорія і практика дошкільного виховання», «Роль жінки в дошкільному вихованні»,

«Моральні завдання сучасної школи» та інших.

Нові реалії, орієнтація українського суспільства на демократичні принципи, реорганізація системи дошкільної освіти (зміна співвідношення родинного і суспільного дошкільного виховання, урізноманітнення його форм, багатоваріантність освітньо-виховних програм) зумовлюють необхідність змін і в системі підготовки фахівців дошкільної освіти.

Таким чином, розглянуті у статті позиції, щодо становлення системи дошкільної освіти (XIX – поч. XX ст.) можуть слугувати теоретичним підґрунтям для виокремлення нових підходів організації підготовки сучасних кадрів дошкільної освіти та удосконалення їх професійної майстерності, звертаючись до позитивного історичного досвіду нашого суспільства. Відтак, існує потреба більш детального аналізу історичних витоків становлення підготовки кадрів дошкільної освіти для організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах з метою формування професійної майстерності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, що дало б змогу вирішити потребу у підготовці високопрофесійних вихователів дошкільних навчальних установ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. История зарубежной дошкольной педагогики : хрестоматия : учебное пособие для студентов педагогических институтов по специальности: «Дошкольная педагогика и психология» / сост. Н. Б. Мчелидзе и др. – 2-е изд., доп. – М : Просвещение, 1986. – 464 с с ил.
2. Константинов Н. А. История педагогики / Н. А. Константинов, Е. Н. Медынский, М. Ф. Шабаева. – Москва : Просвещение, 1982. – 446 с.
3. Левківський М. В. Історія педагогіки : підручник / М. В. Левківський. – Київ : Центр навчальної літератури, 2003. – 360 с.
4. Фридрих Фребель. Будем жить для своих детей. Педагогика детства / Фридрих Фребель ; сост. и пред. Л. М. Волобуева. – М., 2001.